STUDIUL PROCESELOR SUBCULTURALE ÎN MEDIUL CARCERAL: REPERE TEORETICO – METODOLOGICE

THE STUDY OF SUBCULTURAL PROCESSES IN THE PRISON ENVIRONMENT: THEORETICAL –AND METHODOLOGICAL LANDMARKS

CZU: 343.9:343.85 DOI:10.5281/zenodo.6626757

Victor SAMOILENCO,
Doctorand, USM

Summary
The criminal subculture in the prison environment has a high level of social danger, decreases the positive effect of resocialization actions, and has a negative impact on the order and security of prisons. These facts determine the study of the criminal subculture to be very actual. The purpose of this research is to identify the theoretical and methodological landmarks of the criminal subculture, as a research object in criminology, with multiple interdisciplinary valences and also to describe how this subject is reflected in the scientific literature.
Keywords: *criminal subculture, scientific study, research methods, bibliographic study, biographical method, experiment, observation method, etc.*

În opinia Dnei T. Mărgărint, „detenţia unei persoane presupune că acesta este plasată într-un mediu în care acceptă un anumit mod de trai, gândire, apreciere, comportament, relaţii interpersonale care sunt în conformitate cu subcultura penitenciară” [6, pag.117]. Există, totuşi, diferenţe între „a accepta benevol”, „a accepta constrâns de situaţie” şi „a fi adeptul” unei subculturi, din acest motiv, ne vom raporta critic faţă de această asumţie şi vom susţine că nu toţi deţinuţii acceptă normele subculturii penitenciare sau a subculturii criminale, cum este obişnuit să se spună printre penitenciarişti. Dimpotrivă, există deţinuţi care se opun cu vehemenţă şi nu recunosc sau respectă sub nici o formă regulile hoţeşti.

În cele din urmă, nu contează câţi condamnaţi acceptă şi câţi resping normele de subcultură, contează numai faptul că fenomenul subculturii criminale în mediul carceral moldovenesc există, este de o mare amploare, prezintă un nivel maxim de pericol social deoarece favorizează violenţa şi recidiva în mediul de detenţie care se prezumă unul coercitiv şi de reeducare, are un impact negativ asupra eficienţei acţiunilor de resocializare şi asupra siguranţei în mediul de detenţie, favorizează victimizarea unor categorii vulnerabile de deţinuţi, implică un risc sporit de a fi exportată în mediul extracarceral şi prin urmare, de a „hipercriminaliza” întreaga suprastructură socială. Rezultă că, cel puţin prin prisma problemelor care le implică subcultura criminală asupra rutinei carecerale, orice demers ştiinţific cu privire la aceasta vine ca o necesitate de a găsi soluţii practice care să inhibe impactul ei

negativ, iar lipsa unor studii consistente cu privire la aceasta, anume în mediul carceral moldovenesc, conferă acestui segment de cercetare nu doar necesitate ci şi actualitate.

Cum am mai menţionat, acest segment al cercetării nu se bucură de o prea mare vizibilitate academică, cel puţin nu în Republica Moldova. Studii consistente cu privire la subcultura criminală din mediul carceral moldovenesc nu există, cu excepţia unor articole ştiinţifice extrem de succinte care abordează subcultura sub aspectul originii, structurii, evoluţiei, etc., [6,11,13] dar şi studii juridice, criminologice, culturologice sau chiar interdisciplinare, care abordează subcultura criminală ca şi obiect de cercetare conex, în contextul unor studii cu privire la resocializarea condamnaţilor în mediul de detenţie [12, pag.137-149], securitatea condamnaţilor [2, pag.15-17], asistenţa socială a condamnaţilor, [8, pag.29] etc. Un studiu mai amplu cu privire la impactul subculturii atestăm la autorii Gasparyan, Slade, ş.a., însă acesta ne oferă cu precădere date statistice şi mai puţin analize cu privire la conţinutul, structura, elementele, specificul subculturii criminale [5].

Pe cât de rudimentar este studiat fenomenul subculturii criminale în ţara noastră, pe atât de prolifici şi consistenţi, sunt savanţii ruşi în lucrările lor, fapt care nu este ieşit din comun având în vedere tradiţiile mult mai vechi ale şcolii criminologice ruseşti şi în acelaşi timp originarea tradiţiilor criminale ale lumii interlope în vechiul Imperiu Ţarist. Totodată în închisorile din Federaţia Rusă (dar şi în mediul extracarceral) atestăm varianta „cea mai originală a subculturii criminale" şi concomitent nu doar varianta de temelie dar şi cea „călăuzitoare" pentru restul subculturilor criminale de inspiraţie sovietică. În legătură cu conceptul, conţinutul, cauzele, nivelurile, funcţiile, simbolurile, elementele de comunicare ale subculturii criminale, dar şi prevenţia acesteia, s-a expus O.V. Starcov [15]. Şi V. F. Pirojcov a elaborat cu precădere lucrări despre legile lumii interlope, abordând aspecte extrem de importante, cum ar fi modul în care acestea seduc şi corup iremediabil tinerii, rolul subculturilor AUE în criminalizarea societăţii ruse, etc. [17] A. N. Pastushenya abordează probleme legate de psihologia şi socializarea criminalilor care sunt adepţi ai normelor de subcultură [16]. Importante rezultate şi generalizări ştiinţifice au oferit autorii mai vechi: M. N. Ghernet, V. I. Monahov, A. L. Remenson, care au elaborat inclusiv în perioada când studiile cu privire la subcultura şi criminalitatea penitenciară au fost suspendate pe fonul afirmării unor concepţii comuniste extrem de rigide (în URSS nu există crime) [11, pag.147].

Nu pot fi neglijate studiile cu privire la subculturile criminale din occident, subculturi care deşi sunt importante pentru înţelegerea fenomenului criminal, se manifestă cu precădere în mediul extracarceral, deoarece mediul de detenţie este gestionat mult mai eficient de către autorităţi. În accident se operează mai frecvent cu termenul de „subculturi delicvente" [1] şi deseori acestea apar ca şi „contraculturi" ce sunt ulterior criminalizate de autorităţi pe fonul unor tendinţe de a discrimina sau desconsidera unele grupuri sociale [4]. La fel au fost elaborate lucrări despre subculturile criminale raportate la fenomene precum delicvenţa juvenilă

şi criminalitatea tinerilor [9], dar şi lucrări care fac trimitere la un tip specific de subculturi criminale, şi anume „subculturile de violenţă" [14].

Avem la moment o perspectivă destul de clară vizavi de modul în care fenomenul subculturii criminale este abordat în literatura de specialitate, atât în spaţiul autohton cât şi în literatura de specialitate de limbă rusă şi de limbă engleză. Rămâne să clarificăm şi să identificăm unele repere metodologice. În legătură cu acest fapt, menţionăm că studiul ştiinţific al subculturii criminale se pretează unei game largi de metode de cercetare, fapt care se datorează inclusiv posibilităţilor de abordare interdisciplinară a acestui obiect de cercetare, fiind importante în deosebi perspectivele: juridică şi criminologică (în particular victimologică), psihologică, culturologică, sociologică, antropologică şi de ce nu, filosofică. Un impediment şi o provocare în acelaşi timp îl prezintă caracterul „ezoteric" al acestei subculturi, şi anume faptul că are multe taine care sunt accesibile doar celor „iniţiaţi" şi „cu autoritate", taine la care se poate ajunge prin intermediul unor metode precum observaţia, cu condiţia ca aceasta să se desfăşoare sistematic şi foarte riguros, preferabil de către unul sau mai mulţi colaboratori ai sistemului penitenciar cu experienţă, incluisv pe palierul ştiinţific, sau prin infiltrarea unui agent sub acoperire în mediul carceral, care să poată culege astfel de informaţii, experiment pe cât de periculos, pe atât de complicat deoarece are nevoie şi de o acoperire legală.

Metoda studiului bibliografic este cea mai potrivită pentru o fază iniţială a cercetării, întrucât favorizează identificarea unor probleme nesoluţionate sau greşit interpretate vizavi de subcultura criminală, şi, ca în cazul oricărei cercetări, face ca să devină „cunoscut ansamblul rezultatelor ştiinţifice existente la un moment dat" [3, pag.154].

Pentru a studia impactul subculturii criminale asupra relaţiilor de grup sunt binevenite metode sociometrice precum testul sociometric, sociograma, etc., dar şi metode de prelucrare/calcul statistic al datelor precum studiul corelaţiei, incidenţa statistică, etc. Metodele sociometrice au capacitatea „de a dezvălui atât dinamica internă a grupului criminal cât şi de a caracteriza membrii acestuia" [7, pag.121], iar metodele statistice sunt favorabile identificării unor legături de cauzalitate. Astfel de metode au utilizat în studiile lor I. Dolea, V. Zaharia, A. Gasparyan, [2,5] ş.a.

Metoda biografică, combinată cu metode analitice, poate fi utilă în identificarea factorilor care determină aderarea unui individ la subcultură şi a etapelor importante care marchează trecerea de la infractor simplu, la infractor cu autoritate în mediul interlop. Sunt relevante în special biografiile *„hoţilor în lege*: titluri acordate de liderii grupărilor criminale aflaţi la cel mai înalt nivel infracţional la Moscova, în baza unui „cod de reguli" cu circuit închis" [10].

Metode empirice precum observaţia şi experimentul sunt eficiente atât în studierea relaţiilor de grup, cât şi în determinarea unor tradiţii şi simboluri ale lumii interlope, a rolului pe care acestea le au în perpetuarea şi conservarea subculturii. Deasemenea pentru un studiu eficient sunt indispensabile toate tipurile de metode analitice: analiza calitativă, analiza cantitativă, analiza comparativă, analiza

de conţinut, etc. Un demers investigativ în acest segment al criminologiei poate genera rezultate ştiinţifice remarcabile şi prin concursul unor metode precum: interviul, studiul de caz, etc.

În baza celor expuse, concluzionăm faptul că procesele subculturale din mediul carceral moldovenesc au fost supuse extrem de rudimentar studiului ştiinţific, fapt care, în concurs cu pericolul social şi impactul lor negativ asupra rutinei carcerale, acutizează necesitatea unui studiu amănunţit cu privire la fenomenul subculturii criminale per ansamblu. În mediul academic autohton puţine lucrări avem ca şi reper teoretic, însă o bază ştiinţifică mult mai solidă identificăm la autorii de limbă rusă, care descriu la fel subculturi criminale de etologie sovietică, dimpotrivă autorii de limbă engleză ne dezvăluie subculturi criminale de provinienţă extracarcerală, care au foarte puţine elemente comune cu subcultura din Republica Moldova. Având în vedere pe de o parte caracterul ezoteric al subculturii criminale, iar pe de altă parte posibilităţile de abordare interdisciplinară, putem spune că studiul subculturii criminale din mediul carceral autohton impune atât provocări cât şi oportunităţi. Nu în ultimul rând, menţionăm că un demers ştiinţific vizavi de subcultură cade sub incidenţa unei diversităţi metodologice care poate genera rezultate consistente, de o mare importanţă teoretică şi aplicabilitate practică.

Referinţe bibliografice:

1. Bordua D. J., Delinquent subcultures: sociological interpretations of gang delinquency. În: *The annals of The American Academy of Political and Social Science*. [citat 25.02.2022] Disponibil:.https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/66990/10.1177_000271626133800113.pdf?sequence=2
2. Dolea I., Zaharia V., Securitatea personală în mediul penitenciar, Chişinău-IRP: Ed. Cartea Juridică, 2014, 96 pag.
3. Donos V., Documentarea ca metodă de realizare a cercetării doctorale. În: *Legea şi Viaţa*, iunie-iulie 2020, pag. 53-57.
4. Fatsis L. Criminal subculture or public counterculture? A critical investigation into the criminalisation of black musical subcultures. [citat 25.02.2022] Disponibil: https://cris.brighton.ac.uk/ws/portalfiles/portal/6897417/Grime_Criminal_Subculture_or_Public_Counterculture.pdf
5. Gasparyan A., ş.a., Baseline study into criminal subculture in prisons in the Republic of Moldova, citat [25.02.2022] Disponibil: https://rm.coe.int/criminal-subculture-md-en-/1680796111
6. Mărgărint T. Viaţa în detenţie. Antropologia cotidianului. În: Revista de Etnologie şi Culturologie, vol.XXVII, anul 2020, pag. 117-123.
7. Martinez Romera D. D., Sociometria, una metodologia al servicio de la investigacion en el aula de ciencias sociales. În: *Propuestas multidisciplina-*

res de innovacion e intervencion educativa, Universidad Internacional de Valencia, 2018, pag.120-128.
8. Moraru V., Rusu O. Direcţiile de activitate a asistentului social în instituţiile penitenciare. În: *Revista Naţională de Drept*, nr.4, aprilie, 2009, pag. 23-30.
9. Nwalozie C. J., Rethinking subculture and subcultural theory in the study of youth crime. În: *Journal of Theoretical and Philosophical Criminology*, January 2015, Vol. 7: 1-16. [citat: 25.02.2022]. Disponibil: http://www.jtpcrim.org/JAN2015/CNwalozie.pdf
10. Rise Moldova, CV-ul unui hoţ în lege. [citat 25.02.2022]. Disponibil: https://www.rise.md/ cv-ul-unui-hot-in-lege/?lang=ru
11. Rusu O. Generalităţi privind evoluţia şi conţinutul subculturii criminale. În: *Analele Ştiinţifice ale „Academiei Ştefan cel Mare" a MAI RM: Ştiinţe Juridice*, nr.VII-anul 2007, pag. 147-150.
12. Rusu O. Resocializarea persoanelor supuse pedepsei cu închisoare prin prisma standardelor în domeniul drepturilor omului, Chişinău: Ed. Cartea Militară, 2019, 284 pag.
13. Şubelic L. Subcultura criminală în spaţiul ex-sovietic. În: materialele conferinţei ştiinţifico-practice internaţionale din 26 iunie 2018. [citat 25.02.2022]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ sites/default/files/imag_file/449-455_1.pdf
14. Wolfgang M. E., Ferracuti F., *The subculture of violence: Towards an integrated theory in criminology*, London: Tavistock Publications, 1967, 412 pag.
15. Старков О.В. Криминальная субкультура: спецкурс, Москва: Волтерс Клувер, 2010, 240 с.
16. Пастушеня А.Н. *Криминальная психология*, Минск: Издательство МИУ, 2007, 176 с.
17. Пирожков В. Ф. *Законы приступнова мира молодёжи*, Тверь, 1994, 323 с.